

Kritika

MIJO MIRKOVIČ: AGRARNA POLITIKA 1940 (Izdavaško-prosvetna zadruga s o. j.), Beograd, str. 312.

Jugoslavija je po sestavi svojega prebivalstva tipična agrarna dežela in je zato razumljivo, da predstavlja rešitev agrarnega vprašanja eno izmed glavnih nalog ekonomskega raziskovanja. Zato ni čudno, da je poleg Kosićeve knjige „Osnovi ekonomske politike“ (1925), kjer se pisec v § 2 peča z agrarno politiko, in temeljite knjige dr. Dragoljuba Jovanovića „Agrarna politika“ (1930) izšlo že tretje delo uglednega srbskega ekonoma, ki je že prej napisal knjigo o trgovini in notranji trgovski, prometni, obrtni in industrijski politiki naše države.

Tudi pri nas je nerešeno agrarno vprašanje na ozemlju, kjer živi po uradni statistiki iz leta 1931, 690.561 ljudi, t. j. 60,35% vsega prebivalstva od kmetijstva (Svetozar Ilešić: „Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja“) tako pereče, da je dalo pobudo celi vrsti slovenskih intelektualcev, da so začeli z raziskovanjem agrarnih problemov po posameznih pokrajinah in občinah. Tovrstna literatura je pri nas zelo bogata in jo omenjam zaradi tega, ker opazimo v Mirkovićevi knjigi, ki se sicer nanaša na vso državo, da mu je naša bogata strokovna literatura neznana in prihaja očitno zaradi tega na redkih mestih, kjer omenja Slovenijo (stran 91, 167, 274) do napačnih zaključkov. Kakor za druge, je tudi za nas Slovence že čas, da poderemo kitajske zidove, ki nas ločijo, in da vzajemno raziskujemo socialno in ekonomsko življenje na Balkanu. Saj ni dvoma, da je ekonomsko stanje vseh balkanskih agrarnih narodov enako, da nas tarejo vse enake brige in skrbi, da so smešni vsi šovinistični nacionalizmi, s katerimi se hočejo množice delovnega ljudstva odvrniti od rešitve teh življenjsko važnih vprašanj.

Po zgodovinskem pregledu agrarne ureditve prehaja pisec na opisovanje agrarnih odnošajev v dobi ekonomskega liberalizma. Pisec pokaže, kako usodno je vplival razvoj kapitalizma tudi v poljedelstvu. Posebne polfevdalne razmere v Nemčiji so navidez podpirale meščanske ekonomije, ki so trdili, da se v poljedelstvu ne vrši polarizacija v prid velikih in čisto majhnih posestev, da torej v poljedelstvu ne velja zakon o koncentraciji kapitala. Najnovejši razvoj je točno pokazal, da propada mala in srednja posest ter je tudi nacionalni socializem potrdil obstoj take razvojne tendence. Lastnina na zemlji prehaja v nekmetske roke ter je tako danes na primer samo v Franciji več kakor 50% zemlje v rokah lastnikov, ki je sami ne obdelujejo.

Vse posledice vdora kapitalističnega načina obdelovanja zemlje se seveda kažejo tudi v Jugoslaviji kot tipični agrarni deželi. Število prebivalstva raste, ne da bi sorazmerno rastle tudi možnosti za zaposlitev tega prirastka. Prenaseljenost v vaseh vodi do vedno večjega drobljenja posestev. Po popisu gospodarstev iz leta 1931. je v državi 1.985.725 poljedelskih gospodarstev in od teh 1.346.000 s površino, manjšo od 5 ha. Logična posledica tega je seveda manjša plodnost zemljišč, nemožnost racionalizacije kmetijskega dela in intenzivnega obdelovanja polj ter padanje števila živine. Število goveda je od leta 1921. do leta 1931. katastrofalno padlo. Zmanjšanje znaša celih 31,5%! Danes ne izvažamo več odveč živine in živeža, temveč načenjamo že same rezerve, potrebne za preživljanje domačega prebivalstva.

Pisec se peča z raznimi poizkusi, ki bi naj izboljšali agrarne razmere, in kot take omenja bonifikacijo in melioracijo zemljišč, komasacijo, kolonizacijo, določitev minimuma zemlje, ki se kmetu ne more odvzeti, črtanje dolgov z zaščito kmetov, agrarno reformo, organizacijo poljedelskih kreditov, zadrugarstvo ter širjenje kmetijske prosvete. Pri opisovanju agrarne reforme, ki bi radikalno izvedena lahko v marsičem zadovoljila potrebe domačega prebivalstva, podčrtuje avtor, da je bila le-ta po prevratu politična

nujnost takratnega socialno revolucionarnega vrenja mas, ne pa akt „benevolencije“, kot je to skušal prikazati ekonom Frangeš! Pri opisu historiata izvedene reforme pokaže pisec, kako se je reforma „izvajala“, ali bolje, kako se ni izvajala vse do zakona o likvidaciji agrarne reforme. Pisec končuje svoja izvajanja z ugotovitvijo, da je „oblast v času, ko je bil zakon izdan, iskala oslone v konzervativnih krogih, pri kapitalu in veliki posesti. Ker so bili ostanki plemstva z agrarno reformo oškodovani in plemstvo užaljeno, jih je na novo uvedeni fideikomis imel spraviti v dobro voljo.“ Pisec prihaja po oceni vseh teh poizkusov rešitve agrarnega vprašanja do zaključka, da so vse te mere nezadostne, ker nudijo le boljše pogoje produkcije, in to le za krajšo prehodno dobo, ne morejo pa rešiti agrarnega vprašanja. Na tem ne morejo izpremeniti ničesar tudi razni pravni predpisi, kakor jih zlasti v novejšem propagira „Gospodarska sloga“, ki naj preprečuje nadaljnjo drobitev zemlje, oziroma zaščitijo kmetско posest pred prisilno prodajo. (Glej uredbo o zaščiti kmetске posesti pred prisilno prodajo, uredba banovine Hrvatske z dne 12. oktobra 1939). Delitev kmetске posesti in vsa vprašanja, ki so s tem v zvezi (vprašanje odpravnine, preužitkarji itd.) ni rezultat takega ali drugačnega zakonodajstva ali volje posameznih zakonodajalcev, temveč rezultat ekonomskih pogojev in gospodarskega razvoja!

Seveda so tudi mere, ki jih predlaga pisec sam kot rešitev težkih agrarnih problemov, po našem mišljenju enake vrednosti, kakor tista, ki jih pisec sam upravičeno kritizira. To uvideva deloma celo avtor sam, ko pove, da je narodno gospodarstvo celota in da zaradi tega rešitev agrarnega vprašanja, ki tvori le del splošnega ekonomskega vprašanja, ni v območju agrarne politike same, temveč v rešitvi celotnega sistema narodnega gospodarstva sploh.

Knjiga uglednega beograjskega univerzitetnega profesorja ne podaja torej zadovoljivega odgovora na rešitev perečih agrarnih problemov, pač pa nam v jasni luči kaže vso problematiko in važnost tega vprašanja. Želeti bi bilo, da dobimo tudi Slovenci po številnih temeljitih podrobnih študijah o teh vprašanjih tak sistematičen prikaz, kakor ga je napisal srbski avtor.

Kyovsky Rud.

LEDINEK MILOŠ, MOJ RAZRED. I. in II. del. Izdala zadruga Pedagoški tisk v Mariboru 1939. Strani 158.

Če upoštevamo naše skromne prilike, potem lahko rečemo, da v novejšem času izvirna slovenska pedagoška literatura ni ravno skromna, vsaj ne tako skromna, da ne bi mogli od časa do časa zabeležiti kak pomembnejši korak na tem področju. Pri tem je seveda mišljena le ona pedagoška literatura, ki korenini v naših tleh in ima izvor v našem vzgojnem in učnem dogajanju. Z Ledinekovo knjigo „Moj razred“ je naša napredna pedagoška literatura močno obogatena, saj predstavlja po svoji obliki in vsebini redko izjemo in pomemben dogodek ne le za naše razmere, temveč v napredni pedagoški literaturi sploh.

Za skromnim naslovom, ki naj bi predstavljal monografijo oddelka (6., 7. in 8. razred) višje narodne šole na Teznem pri Mariboru, se skriva široko zasnovano in globoko utemeljeno delo znanega slovenskega pedagoškega delavca, ki je kritično premeril naše dosedanje pedagoško življenje in hotenje, se izvil iz tesni tradicionalne pedagoške prakse in okostenele pedagoške teorije ter stopil v vrsto tistih naprednih pedagogov, ki so spoznali, da mora biti naše šolsko-vzgojno in učno prizadevanje pogojeno v naših svojstvenih prilikah in razmerah, ako hoče predstavljati aktivno postavko v našem narodnem razvoju. Res, da je imel Ledinek pri svojem prizadevanju predhodnike in učitelje (Dr. Žgeč, Doberšek, Jurančič, Vranc, Möderndorfer), vendar pa pomeni njegovo delo po logični izvedbi in sistematični izgradnji močan korak naprej. Celostno gledanje na šolska in izvenšolska vprašanja, njegovo dialektično opažanje

vzročne zavisnosti družbenega življenja in rasti mladega rodu mu je omogočilo, da je svoja vzgojna in obrazovalna stremjenja postavil na realno osnovo. Zato pomeni njegova knjiga več kot samo opis njegovega razreda in razrednega dela, zakaj v njej so konkretno nakazani temelji za študij slovenskega otroka in slovenskega šolstva, na osnovi katerih bo šele mogoče graditi naš lastni pedagoški tekst.

Prvi del knjige vsebuje „Proučavanje otroka in njegovega okolja“. Ta del se oslanja na spoznanje, da je treba vzgojno oblikovanje podpreti s trdnimi osnovami, ki bodo v skladu z ostalimi življenjskimi pogoji, in da učitelju sodobne šole ne smejo biti neznane psihološke osnove in socialno-ekonomski temelji, na katerih sloni vsa sposobnost in zmogljivost učenčevega sodelovanja in rasti“. Ko uvodoma utemelji potrebo proučevanja, prikaže razred takšen, kakršen je v vsej njegovi pestrosti in različnosti. Po prikazu telesnega stanja učencev preide na duševni obraz razreda. V ta namen se je poslužil uveljavljenih metod: eksperimenta (določanje inteligenčne stopnje posameznega učenca s pomočjo testiranja), opazovanja in anketiranja. Ker vsaka izmed teh metod dopolnjuje drugo, je imel s tem dano lepo možnost primerjave in korektur. Žal pa je pri zaglavju inteligenčnega raziskavanja (testiranja) redkobeseden in rezerviran ter podaja le gole izsledke, kar je v škodo prikazu. Ravno to poglavje bi moral nekoliko obširneje obdelati in sicer zaradi tega, ker je ta metoda večini učiteljstva (in profesorjem) neznana in si niti ne znajo razlagati v knjigi navedenih ugotovitev. Popolnoma neupravičena je avtorjeva rezerviranost do eksperimenta v psihologiji, saj resno vzeta eksperimentalna metoda nič manj ne dopolnjuje opazovanja, kakor opazovanje eksperiment. Kake važnosti je eksperimentalna metoda za temeljito poznavanje duševnega stanja učencev, najlepše dokazuje obširno in lepo podano poglavje „Ocenjevanje in šolski uspeh“. Ob tem poglavju se bi moral pač resno zamisliti ne le sleherni učitelj, ki ocenjuje učence, temveč vsakdo, ki ima opravka z mladino.

Ko ima pred seboj sliko telesnega in duševnega stanja razreda, se mu vsiljujejo vprašanja: Zakaj so nekateri učenci le pasivni spremljevalci, drugi pa aktivni sodelavci v razredu; od kod in zakaj nastopajo pri posameznih učencih razne duševne motnje, emocionalna odstopanja itd.? Ključ za razumevanje in spoznavanje išče v razmerah, v katerih se odigrava življenjska usoda te mladine. Tako obravnava pod zaglavjem „Socialne razmere“ poklic staršev, stanovanjske prilike, spanje, prehrano, delo izven šole in bolezni, kar vse je odločilno za razumevanje telesnega stanja in duševnega dogajanja. Pri tem kar nič ne moti, ako je šel pri raziskavanju obratno pot: od posledice k vzroku, od ugotovljenega stanja v razredu k študiju socialno-ekonomskih osnov.

S finim opažanjem je bil kos analiziranju zamotanih psiholoških kompleksov pri učencih in njih medsebojni zavisnosti z danim socialnim stanjem. Vsekakor pa bi bilo izvajanjem močno v korist, ako bi avtor jasneje in pregledneje označil konsekvence, ki sledijo iz podrobnega raziskovanja in opisovanja, posebno še, ker se dajo za temi slutiti že neki obče veljavni zakoni, kar je pravilno poudaril E. Vranc, ki je pisal knjigi uvodne misli. To bi moral storiti tudi že zaradi tega, ker ima knjiga istočasno že tudi programskega značaja in bi s preglednejšimi zaključki že opozoril na važnejše momente vse one, ki mu bodo sledili v raziskavanju.

Na teh psiholoških, pedoloških in socioloških dognanjih začne graditi Ledinek svojo razredno organizacijo ter vzgojno in učno delo v njej. Šele na to osnovo je možno postaviti tako vnanjo in notranjo organizacijo dela, ki bo ustrezala duševnemu vzrastu in razpoloženju mladine. Vsaj tako bi bilo želeli. Ker je pa šola družbena ustanova in zavisí njen notranji in zunanji ustroj od vsakokratne družbene urejenosti, ostanejo te želje večkrat le samo želje. Avtor sam ugotavlja konec prvega dela, ko govori o organizaciji razreda: „Popolnoma je odpovedala zunanja organizacija razreda — razredna

samouprava“. Kje so vzroki? Ledinek odgovarja: „Najmočnejša sta menda naslednja vzroka: Prvi je mladinoslovne narave, ker je otrok v tej dobi sebi oz. svojemu izbrancu (prijatelju-prijateljici) najbližji. Drugi vzrok je pa svojstven našemu času. Iskati ga moramo v vplivu današnjega precej zindividualiziranega javnega življenja ter dobičkarstva v škodo sočloveka in v ekonomskem propadanju najpristnejšega občestva, družine. V zvezi z ekonomskim propadanjem družine nazaduje tudi njen etični in pedagoški vpliv na člane iste družine“. Ako vzamemo tudi prvi vzrok kot posledico, ki pride močnejše do izraza le v gotovi družbeni situaciji, potem sta oba vzroka družbenega značaja in posledica današnjega družbenega stanja, kar pomeni, da bi v spremenjeni družbeni situaciji odpadla ali vsaj zgubila svojo ostrino. Seveda pa ta dva vzroka nista edina. Vsekakor je bil avtor poklican naznačiti in ostreje začrtati vse napisane in nenapisane zapreke, ki ovirajo tako organizacijo razreda, katera bi ustrezala pedološkim dognanjem in duhu časa. S tem bi mnogo doprinesel k razčiščenju vprašanja, kaj je pri nas v tem pogledu mogoče in kaj ni mogoče, kar bi bilo nujno potrebno predvsem z ozirom na mlajše učiteljstvo, da ne bi idealnim zaletom prehitro sledilo prvo razočaranje.

V drugem delu knjige obravnava organizacijo vzgojnega in učnega dela v razredu, kjer govori o izhodišču dela, izberi snovi in o poteku dela samega. V ilustracijo navaja podroben potek dela nekaterih kompleksnih enot, kakor se te v resnici razpletajo v razredu (Naši gozdovi, Naši izseljenci, Potresna katastrofa itd.). Na kraju knjige dodaja še svoj celoletni podrobni učni načrt za II., III. in IV. razred višje ljudske šole, ki je zgrajen na osnovi kompleksnih enot. Da zavaruje čitatelja pred posnemanjem, poudarja, da njegovo delo in njegov učni načrt organsko rasteta iz pedoloških in socioloških spoznanj in ni zaradi tega dopustno nikako mehansko posnemanje, ker druge prilike narekujejo njim ustrezajočo organizacijo dela.

V metodičnem in didaktičnem pogledu je njegovo razredno delo utemeljeno v psiholoških in pedoloških osnovah ter predstavlja pri nas dosežen višek, ker je umel spraviti v sklad teorijo in prakso. Po svoji snovni in idejni plati bi pa moralo njegovo delo in njegov učni načrt sloneti na socioloških spoznanjih. Bi moralo, a ne sloni, ker ga vežejo predpisi, zakoni in se mora kretati v mejah uradnih učnih načrtov. Avtor to prav dobro občuti in se opravičuje, ko pravi: „Princip zunanje kakor notranje organizacije dela v oddelku ne sme prekoračiti mej, ki so postavljene z zakonom ali uredbami... Tako smo tudi v vzgojnem in šolskem delu odvisni od splošne konstelacije...“ Ta utesnitev je vidna v vsem učnem načrtu. Ko obravnava n. pr. kompleksno enoto „Naši gozdovi“, so v njej obseženi vsi važnejši momenti, ki so potrebni za poznavanje gozda, zaman pa iščemo načeto vprašanje lastninskih razmer, vprašanje agrarne reforme, ki je tako tesno združena pri nas z vprašanjem gozda in kar ni za 13—14 letne učence prav gotovo nič manj važno kot to, da ve, katere rastline rastejo v gozdu, kako vpliva gozd na klimo itd. Družboslovna vprašanja v naši osnovni (in srednji) šoli in v naših učnih načrtih so svojevrstno poglavje. Razumemo, da je avtor pri tem vezan na uradni učni načrt, vendar bi bilo pa umestno in bi opravičil zelo hvaležno nalogo, ako bi v dodatku ali pa ob robu vsaj nakazal snovne in idejne smernice takega učnega načrta, ki ne bi ustrezal le psihološkim in pedološkim zahtevam, temveč v isti meri tudi družboslovnim težnjam in duhu časa.

V celoti pa predstavlja knjiga posrečeno strnitev napredne pedagoške teorije in pedagoške prakse. To omogoča avtorju njegovo celostno gledanje na ves kompleks vprašanj, ki jih vsebujejo progresivna pedagoška stremljenja. Pa še nekaj je, kar karakterizira njegova prizadevanja in uspehe: pedagoški eros, ki mu je v veliki meri dan. Le škoda, da ni jezikovno bolj gibčen; v nekaterih poglavjih je skoraj suhoparen, ugotavljajoč le dejstva.

Tekst poživljajo diagrami in številne razpredelnice.

Zadruga Pedagoški tisk, ki si je od vsega početka stavila nalogo, graditi slovenski pedagoški tekst, kateri naj raste iz naših razmer in naše razvojne zakonitosti, upoštevajoč pri tem dognane znanstvene izsledke iz področja splošne pedagogike, pedagogije in sociologije, je z Ledinekovo knjigo posrečeno zadostila svojemu programu. Če bo zadruga gradila na tej osnovi, bo opravila veliko delo. M. M.

Naši problemi

Naša kolonizacija

I. Bratko

Zgodovina pozna mnogo primerov epohalne, širokopotezne kolonizacije. Povod zanj so bili bodisi gospodarski interesi, bodisi tudi politično nacionalni. Kot primer prve kolonizacije lahko omenimo naselitev farmerjev na ameriškem zapadu v preteklem stoletju. Tja so trumoma prihajali kolonisti, naseljevali plodno deviško zemljo in spremenili v nekaj desetletjih ogromne zapuščene planjave v rodovitna žitna polja. Splošni gospodarski polet in brezplačna prilastitev zemlje, ki je bilo v izobilju, ter njena spočitost in neizčrpanost je omogočila razmah farmerskih kmetij. Na teh farmah so gojili leto za letom žito, ki je v takratnih razmerah imelo ugodno ceno. Kot drugi primer kolonizacije — iz političnih nagibov — moremo navesti kolonizacijo Nemcev na poljskem ozemlju v preteklem stoletju. Medtem ko se je takratna kolonizacija vršila z gospodarskimi sredstvi, sicer tudi s pomočjo političnega pritiska in z državno podporo, se vrši danes po poljsko-nemški vojni (1939) izključno s pomočjo izven ekonomske sile. Primer obsežne kolonizacije doslej neobljudenih in nepoznanih predelov nudi Sovjetska unija, ki izvaja v Sibiriji ogromna, doslej v zgodovini nepoznana kolonizacijska dela.

Naša kolonizacija v povojni dobi je bila razmeroma majhnega obsega. Obsegala je na ozemlju celotne države — 19.000 dobrovoljcev in 7.000 kolonistov, skupaj 27.000 novih posestnikov. Kajti samo koloniste in dobrovoljce moremo šteti med pravi element kolonizacije. Samo oni so prišli od drugod in ustvarili popolnoma nove kmetijske obrate na razlaščenih veleposestvih. Domačih prebivalcev, ki so tudi sprejeli razlaščeno zemljo, je 187.000. Vendar njih ne moremo prišteti h kolonistom, ker so deloma že prej imeli lastna manjša kmetijska gospodarstva, deloma pa so sprejeli samo toliko zemlje, da jim je mogla biti le osnova za tako imenovano „priložnostno kmetijstvo“, ki more uspevati samo kot stranski eksistenčni vir. To dokazuje tudi statistika o količini dodeljene zemlje. Medtem ko odpade na vsakega dobrovoljca povprečno 8,3 katastrskega jutra in na kolonista 6,1, je pride na agrarnega interesenta domačina — samo 2,3 jutra.¹ Samostojne kmetije so torej mogli ustvariti samo dobrovoljci in kolonisti. Domačinom je bila dodeljena zemlja samo kot stranski pripomoček v življenjski borbi.

Obseg kolonizacije v Sloveniji je bil še manjši kot v državnem povprečju. Skupaj je dobilo 141 prostovoljcev 615 ha in 248 kolonistov 1.087 ha.² V veliki večini so se naselili v Prekmurju, deloma pa so raztepeni po vsej Sloveniji po nekdanjih veleposestvih.

Po namenu je naša kolonizacija izrazito nacionalnega značaja. Kolonije so večinoma sredi narodnostno tujega madžarskega, macedonskega itd. — elementa ter so imele nalogo, postati nekako asimilacijsko središče tujerodnega prebivalstva: Trdne kmetijske vasi naj bi bile čuvarji državne meje.

¹ Hollman: *Agrarverfassung und Landwirtschaft Jugoslawiens*, Berlin 1931, str. 38.

² Šapla: *Agrarna reforma*. Referat na banovinski anketi. Str. 15.